

DEJAN
STOJILJKOVIĆ

ZNAMENJE
ANĐELA

■ Laguna ■

Copyright © 2013, Dejan Stojiljković
Copyright © ovog izdanja 2013, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

ZNAMENJE
ANĐELA

Sadržaj

Prolog: NEPOBEDIVO SUNCE	7
Prvi deo: IMPERIUM	17
Drugi deo: ZNAMENJA	123
Treći deo: OSVAJANJE NEBA	259
Epilog: JEDINI BOG	311
<i>Vocabularium</i>	321
<i>O autoru</i>	329

Prolog

**NEPOBEDIVO
SUNCE**

On je naše novo Sunce.
Sveti Ambrozije

Sat odmiče. Vreme leti.
Oktavijan Avgust

Uzmiču treperave slike dana.

Dolina drema na jari, pust je carski drum što je preseca, niz njega ne promiču ni karavani, ni vojske u pohodu, ni duhovi rođeni u krvi.

S one strane velikog jezera leži grad skrojen od mermera i ljudske taštine. Ništa ne remeti talase. Ni dašak vetra, ni drhtaj ptice u letu.

Njen pogled njiše se negde iznad vode dok sedi okovana i čeka sudbinu da se ispuni. Dovedi su je ovde jutros, njih nekolicina. Među tim ljudima bili su i njen otac i brat. Nisu se opraštali, samo su je ostavili i otišli. Gledala je dugo u tu nemu povorku kao u fatamorganu, a onda, kad se pretvorila u crnu tačku na horizontu, briznula u plač. U njoj su, poput plamena sveća, stali da trnu i gase se odjeci predašnjeg života, shvatila je da je ono što će se desiti neminovno poput plime, poput dolaska oluje, poput zla koje će preći jezero i uzeti je.

I sada čeka.

I u tome čekanju nema mesta za nadu, samo za molitvu.

I zato, ona se moli.

„Bože moj, predajem svoje telo u Tvoje ruke...“

„A dušu?“, začu se glas, muški, istovremeno brižan i grub.

Neko se nadvija nad njom poput Aleksandrove senke koja remeti krugove.

„Šta tražiš ovde, dete?“

„Ja...“, ona ne diže pogled sa ispucale, jalove zemlje.

„Došla sam ovde da umrem, gospodaru.“

„Kako to?“

„S one strane jezera doći će krilata zmija... Aždaha.“

„Zaista?“

„Svake godine ljudi iz mog rodnog mesta žrtvuju joj devicu, kako ne bi uništila grad. Red je došao na mene.“

„Misliš da se krilata zmija ne može ubiti?“

„Niko to do sada nije učinio, gospodaru.“

„Niko to do sada nije ni pokušao, dete moje.“

Čovek je sada već ispred nje, na golim stopalima starijske sandale, jednostavne, vojničke, kakve odavno više niko ne nosi.

Ona podiže pogled i preko njegovih ramena ugleda...

...Sunce.

Naisus,
Rimska provincija Gornja Mezija,
286. godina n. e.

Sunce.

Nepobedivo Sunce.

Dvanaestogodišnji Flavije nosi tuniku koju mu je mati sašila. Tunika je plava, baš kao nebo. Na grudima, majka je izvezla znak ribe. Konac koji je za to upotrebila bio je boje zlata. Baš kao Sunce.

A Sunce je visoko nad njegovim rodnim gradom, i svojim sjajem kroti gordu obnaženost neba.

Sunce je nepobedivo, poput njegovog oca, stasitog rimskog generala koji, večito mrgodan i zabrinut, više na njega kad uđe u odaje u kojima on i njegovi tribuni i legati pogledima seku mape carstva.

Mladi Flavije trči po prostranom polju čijom jednom stranom protiče reka, polje je zeleno i žuto, i on zamahuje kroz te boje svojim drvenim gladijusom kao Spartak koji bi da se probije kroz Krasove legije. Oseća se moćno i živo dok to čini, i ne čuje glas koji ga iz daljine doziva:

„Flavijeeeeeeee!“

Zastaje na tren kad na obodu livade ugleda krhki lik i shvati da je to njegova majka, Jelena.

Baca drveni mač u stranu i propinje se na prste.

Pruž a ruke.

Ka nebu.

Ka Suncu.

„Flavije, sine... zašto se ne odazivaš?“

Ne vidi svoju majku. Nepobedivo Sunce zaslepljuje ga.

Ali može da vidi blag titraj purpura što se probija kroz vrelinu letnjeg dana. I kako, potom, taj purpur postaje haljina koju njegova mati toga prepodneva nosi.

Jelena stupa pred njega vrteći glavom u blagoj neverici, on se i dalje propinje na prste i pruža ruke ka nebu.

„Opet si se izgubio. Šta da radim s tobom, dete?“

Lako spušta ruku na njegovo teme i miluje ga po kosi.

„Mama, Sunce je danas tako dobro prema meni...“

„Sunce je dobro prema svima, sine.“

„Zaista?“

„Da. Ono podjednako greje sve ljude. I careve i robove, i bogate i siromahe, i dobre i zle...“

Flavije spušta ruke i gleda u majku, žmirkajući.

„Da li me Sunce voli, mama?“

„O, voli te, dušo... budi siguran u to.“

„Znaš šta bih voleo, majko?“

„Šta, Flavije?“

„Da mogu da dotaknem Sunce. Mogu li?“

„Ne, dušo. Suviše si mali.“

„A ako se popnem na prste?“

„Ni tad, dušo.“

„Pa kako onda... Mama... da li ću ikad moći da dotaknem Sunce?“

„Moći ćeš, Konstantine.“

„Kada, majko?“

„Kad porasteš, dušo. Kad budeš dovoljno visok da se izdigneš iznad svih ljudi, iznad svih brda što leže oko Naisusa, sve do oblaka.“

„Hoću li biti kadar za to, majko?“

„O, da... bićeš... veruj mi, dušo. Bićeš kadar.“

Konstantin još nakratko gleda u pravcu Sunca.

Jelena ga uzima za ruku.

„Idemo, tvoj nas otac čeka.“

Prvi deo

IMPERIUM

*Talasi udaraju o lukobrane,
Pustopoljem kiša
Rasutu povorku šiba;
Planinske špilje pune su razbojnika.*
Vistan Hju Odn, „Pad Rima“

NUNTIUS CAELUM

Carska vila u blizini Nikomedije,
Mala Azija,
maj 337. n. e.

Lice Evsevija Cezarejskog, carevog biografa i zvaničnog dvorskog panegiričara, jedva se nazire u tami. I on sam, visok, u beloј togi, tek je senka u polumraku. Ali zato njegov glas odjekuje prostranim odajama carske vile:

„Evo Konstantina! Vladara sveta! Pobednika! Neizreciva svetlost što potiče od Svevišnjeg Boga, svojim plamenom ne dopušta nam neposredno viđenje njegovog božanstva. Oko nje kruže nebeske vojske, proglašavaju Ga Suverenom, Gospodom i Imperatorom!“

Imperator Konstantin opružen je u ležaljci, kao da drema. Starac u šezdesetim, ogrnut plaštom koji greje izmoždenu, bolešću izmučeno telo, kratke sede kose, lica upalog ali čvrstog. Ispod te mirnoće, ispod čvrstine izraza, na licu koje još čuva tragove nekadašnje mladalačke lepote, bolest je razapela svoja jedra pa krstari kroz damare i meso, uzima sve što se uzeti može.

Tako opružen, ostareli imperator podseća na lava na umoru.

„Crpeći iz Njegovog sjaja kao iz neiscrpnog izvora svetlosti, redovi nebrojenih anđela i arhandela, i horovi nebeskih duhova blistaju“, Evsevije nastavlja odlučno. „Sva ta svetlost slavi Svevišnjeg najlepšim Božjim pesmama, i znam da ga hvali na pobednički avgust. On sam mu je dao carstvo. Naši cezari, koje je njihov Otac poučio, znaju da je On izvor svega dobra. Njega hvale i vojska i narodi i mnoštva, kako na selu tako i u gradu. Najzad, sav ljudski rod, svi narodi, plemena i jezici, ujedinjeni su tim jedinim ispovedanjem vere...“

Rezidencija imperatora je skromna. U odaji su sto sa dve stolice, u uglu jedan manji sto na kome su vrč s vinom, vrč s vodom i tri čaše. Levo i desno zastave: jedna legijska, druga sa Hristovim monogramom.

Evsevije opet zastaje, gleda u zamišljenog Konstantina i pita se da li ga ovaj uopšte sluša. Ipak, pošto je u pitanju zvanični panegirik, nastavlja, sada malo manje svečano.

„Propoveda svima spasonosni znak Krsta. A taj znak, odužujući se imperatoru za njegovu pobožnost, proširio je njegovu Kuću i njegovu carstvo, i potvrdio njegovu vladavinu za dugi niz godina. Oni koji su nekada uništavali crkve, dobili su po zasluži za svoje bezbožništvo – svi su se našli bez potomstva, bez kuće, bez ognjišta.“

Evsevije pravi dramsku pauzu kako bi istakao:

„Brisani su sa zemlje živih!“

Zatim ponovo dubokim glasom nastavlja, trudi se da panegirik pročita što bolje iako ga jednako obeshrabruje careva ravnodušnost.

„Ali onome ko slavi svog Boga svim vidovima pobožnosti, ko ovde gradi u njegovu slavu bazilike, tamo slavi Njegovo ime darivajući neštedimice, s pravom se Bog

javlja kao čuvar i Spasitelj njegove porodice, vladavine i rase. Živeo sto godina naš Imperator, ljubimac Božji!“

Evsevije u tišini čeka carevu reakciju. Konstantin i dalje sedi zamišljen. Najzad progovara.

„Sto godina? Sto godina kažeš, Evsevije? U Granu su mi keltski proroci prorekli da ću vladati tačno tri decenije. Biće da su oni u pravu. Sto godina? Ako ti je dato da učiniš velike stvari, ako imaš u sebi zdravu krv, snažnu volju, čvrst karakter, rešenost da istraješ... ako si spreman na bol, patnju, gubitak... i sve drugo što ovom trošnom životu daje boju i smisao... ne treba ti sto godina. Ponekad je dovoljan i jedan dan.“

„Gospodaru, ja sam samo hteo da izrazim želju...“

„Znam šta si hteo, Evsevije. Ti si panegiričar. I biograf. Šta su svi ti tvoji govori i knjige do spisak lepih želja? Želiš mi dug život i zdravlje. To je normalno. Ja sam tvoj imperator. Misliš da sam poslat od Boga, da sam njegov miljenik. Tako svi podanici misle o svojim gospodarima. Kakav bi to car bio da u sebi nema bar česticu božanskog? Ko bi ga pratio? Ko bi mu verovao? Ko bi mu pisao hvalospeve?“

„Ali, to je moja dužnost. Ja vas pratim, u stopu... i zapisujem sve...“

„Za ime Božje... Ne sve, Evsevije!“

„Razumem... gospodaru.“

„Želiš mi zdravlje i dug život. Govoriš to u ime svih podanika moga carstva. Zdravlje sam izgubio. A ni s vremenom ne stojim baš najbolje.“

„Nemoj tako, gospodaru... pred tobom je još...“

„Vreme i nije važno. Ako nameravaš da postigneš nešto veliko, ne treba ti dug vek. Svaki tren koji provedemo u ovom kratkom životu, zlatnik je kojim kupujemo večnost.“

U odaju uđoše dvojica, jedan, stariji, u senatorskoj togi, drugi mlađi, u uniformi vojnika. Stariji čovek je Hemogen, kvestor dvora, mlađi Piram, njegov sestrić. Tome plavokosom momku ne može biti više od sedamnaest i centurionska uniforma na njemu deluje nezgrapno, kao da ju je ukrao od kakvog diva. Ipak, on je nosi s dostojanstvom primerenom plemićkim sinovima, i trudi se da rukohvat gladijusa koji mu visi o desnom boku drži što čvršće, kao da mu od njega život zavisi, kao da će, ako ga ispusti, potonuti u dubine Hada.

„Gospodaru“, Hemogenov glas je odmeren i ravan. „Imamo vesti iz Persije.“

„Kralj Šapor se nije predomislio?“

„Ne. Njegov ultimatum i dalje stoji. Traži raskid ugovora iz Nisbisa i povratak pet satrapija s one strane Tigra, koje su mu uzeli Dioklecijan i Galerije.“

„Mladi kralj očigledno ne razume neke stvari... Ja nisam Dioklecijan... ni Galerije... Ništa mu nisam oduzeo, niti mu šta dugujem. Ako želi rat – dobiće ga. Moje vojske Istoka spremne su, i ja ću im se staviti na čelo čim mi zdravlje dopusti.“

„Gospodaru, mislim da u pregovorima sa Šaporom nije naodmet određena doza opreznosti.“

„Opreznost si mi savetovao još početkom proleća, kada je stigao ultimatum iz Persije. Šapor ne želi da pregovara, on traži, zahteva... Izgleda da je jedini dogovor koji se sa njim može postići onaj u kome će posredovati rimski čelik a ne rimska diplomatija.“

„Gospodaru, ja bih ipak savetovao...“

„Čuo sam tvoje savete, savetniče Hemogene. Hajde da čujemo nekoga ko jaše pod mojom zastavom.“

Konstantin priđe mladome centurionu.

„Pirame, šta ti misliš o ovom pohodu?“

Mladi legionar najpre se zbunjeno zagleda u svog cara, zatim suzdržano progovori.

„Drskost persijskog kralja mora biti kažnjena.“

„Zaista? A kako?“

„Na način na koji se takav zločin prema Rimu i svetom imperatoru jedino može kazniti: njega i njegove zemlje treba staviti pod nož.“

„I ti bi to za mene, svog gospodara, učinio? Stavio bi pod nož Šapora, njegovu decu, njegov narod?“

„Bih, gospodaru. Smatrao bih to uzvišenim zadatkom. To Bog od mene zahteva.“

„Jesi li nekad ubio čoveka, sinko?“

Pirama ovo pitanje iznenadi. Nakon kratkog oklevanja stidljivo reče.

„Ne, gospodaru.“

Konstantin se jetko osmehnu. Taj osmeh dade njegovom licu tužan, izmučen izgled.

„Kad budeš učinio, dečače, shvatićeš da u tome nema ničeg uzvišenog. Naš Bog ne traži krvne žrtve, niti žrtve paljenice... Ne... najveća žrtva koju mu možeš prineti jeste skrušeno srce i čestit život... I ne zavaravaj se... to nije mala žrtva.“

„Ali... ti si ubijao, gospodaru.“

„Da, jesam, momče... Od kada sam zario mač u grlo varvarina na dunavskom limesu, moj život bio je ispunjen ubijanjem. Uz to, gospodar ima i tu đavolju privilegiju da može ubijati i s mačem u koricama. Po tome se mi vladari razlikujemo od običnih vojnika. I zato je naš greh veći. Ne sećam se većine ljudi koje sam ubio... Niti onih čija sam

ubistva naredio. Niti onih čija je smrt došla kao posledica moje volje, mojih reči, mojih grešaka... Ali uvek postoje i smrti koje iz ko zna kakvih razloga pamtiš čitav život.“

Imperator se okrenu Evseviju pa započe besedu kao da mu diktira.

„Kada sam postao car Galije, protiv mene su se pobunila franačka plemena sa donje Rajne. Smatrali su da su smrću moga oca oslobođeni zakletve date carstvu. Ja sam bio uveren da greše. Lično sam poveo vojsku na donju Germaniju, prešao Rajnu; mojoj konjici nije dugo trebalo da opkoli Franke, a predali su se brzo jer su u zaleđini imali reku. Bio sam besan na njihove vođe, Askarika i Merogaja. Naredio sam da ih bace u arenu sa zverima. Doveo sam čak i majku, ženu i svog malog sina da budu svedoci te kazne. Dok mi je svetina klicala, gledao sam kako divlje životinje kidišu na tu dvojicu mladih poglavica... Pre nego što su ga zveri rastrgle, Askarik je pao na kolena i pogledao u pravcu moje lože. Gospode... mislim da nije bio ništa stariji od tebe, Pirame... I danas mi u glavi odjekuju njegove poslednje reči. *Smrt cezaru! Smrt Rimu!*“

Konstantin se tada ponovo okrenu mladom centurionu.

„Shvataš li, Pirame? Koliko god širili carstvo, koliko god moćni bili, do kojih god granica naše legije odnele svoga orla... uvek će biti onih koji će prkosno stati pred naše mačeve, naše stegove, našu rimsku neumoljivost... i uzviknuti: *Smrt Rimu! Smrt cezaru!* Najlakše je nekoga takvog staviti pod nož. Ali ne i najmudrije. Šapor nam ne daje mnogo izbora, to je tačno, i zato sam na njega podigao svoju vojsku. Ali Šapor je mlad čovek, poput Askarika i Merogaja... poput tebe. Treba mu, pre nego što progovori čelik, ponuditi još malo reči.“

U šator tad uđe pripadnik telesne garde, plećat centurion zaogrnut u purpur.

„Gospodaru, stigao je glasonoša.“

„Odakle?“

„Iz Konstantinopolja. Doneo je ovaj svitak.“

Centurion obori glavu i pruži svitak Konstantinu. Ovaj ga uze i razvi, pa zastade, nem i zapanjen. Gleda u centuriona, pa u svitak, pa opet u centuriona.

„Je li ovo neka neslana šala?“

„Ne razumem, gospodaru...“

„Taj glasonoša... Kažeš da je stigao iz Novog Rima?“

„Tako je, gospodaru.“

„Uvedi ga.“

Centurion izađe i neki tren docnije uvede mladića, jednostavno, čak sirotinjski odevenog.

Imperator je očekivao vojnika legionara, a za ovoga momka to baš nije moglo da se kaže: siva tunika iskrzana po krajevima, vojničke sandale koje odavno tabanaju niz carske drumove, a lice... isposničko, bledunjavo, rame-na uska, krhka figura izmučena gladovanjem. Podsećao je na mučenike o kojima u svojim propovedima govore episkopi.

Konstantin ga odmeri gotovo s nevericom, isto to učiniše i prisutni u odaji, sem Pirama – on je zurio preda se u stavu mirno, iščekujući naređenje.

Glasniku ne beše više od dvadeset; njegovo upalo lice, s dva sjajna plava oka, namah podseti imperatora na lica svetaca čije je freske viđao po katakombama.

„Ko ti je dao ovo?“

„Tvoj stari prijatelj, gospodaru“, prozbori mladić iznenađujuće odlučnim glasom.

„Moj stari prijatelj?“

„Tako je.“

„I to je sve. Ovaj znak? Ništa više?“

„Ima još.“

„Reci.“

„Tvoj stari prijatelj poručuje da ćete se uskoro sresti.“

„Zaista? To ti je rekao?“

„Da.“

„Sreli ste se?“

„Može i tako da se kaže.“

„Podsećam te da razgovaraš s imperatorom, momče. Nemam strpljenja da se igram zagonetki. Šta je taj stari prijatelj tačno poručio? I kako to misli da ćemo se uskoro sresti?“

„Postoji više načina da do toga susreta dođe...“, glasonošin glas postade dublji, zlokobniji. „...Evo jednoga od njih!“

I glasonoša nasrnu na Konstantina. Pokret njegove ruke brz je i lak, imperatoru se za tren učini kako će mu sečivo koje je potegao zaista zariti u vrat. Ali momak zastade u tome zamahu, zadržavši mu oštricu pod samim grlom. Konstantin u magnovenju opazi kako sad Piram i stražar reaguju – bacaju se na mladića, obaraju ga na zemlju; Piram, besan poput ranjenog Hektora, poteže gladijus i podmeće ga momku pod grlo... Glasnikove grudi dižu se i spuštaju dok se bori za dah; sa smirenošću kakvu Konstantin odavno nije video, on čeka da mu mladi centurion prereže vrat.

„Šta čekaš?“, grmi savetnik Hemogen. „Presudi mu!“

„Ne. Čekaj...“, ogłosi se imperator.

Konstantin priđe i s poda podiže nož. Okrenu ga ovako i onako, i shvati da se ne radi o oružju, već o alatki za pisanje.

„Stilus... Priča se da je Julije Cezar izboden stilusima a ne noževima. Noževi u kući senata. Noževi u carskoj rezidenciji? Ima li većeg svetogrđa? Zaista, Brut i njegovi zaverenici nisu mogli da unesu noževe u senat... Ali ova... alatka za pisanje... sasvim je dovoljna. Naročito ako je zariješ tačno gde treba.“

Konstantin je još neko vreme zamišljeno obrtao stilus, a onda priđe mladiću.

„Kako se zoveš, momče?“

„Scipion.“

„Imaš slavno ime, Scipione.“

Scipion ćuti. Konstantin pokaza PIRAMU da odstupi. PIRAM to i učini osećajući na potiljku vrelinu pogleda punog prezira, koji mu upućuje ujak.

„Okujte ga.“

Stražar okiva Scipiona, zatim ga odvodi u stranu i opet obara na kolena.

Scipion kleči s teškim okovima na zglobovima ruku, gleda u imperatora. Iz njega, poput aure, još bje ona nedokučiva smirenost.

„Zašto si hteo da me ubiješ, Scipione?“

„Zar za tako nešto mora da postoji smislen i valjan razlog?“, odgovori ovaj. „Ti si često ubijao bez razloga, gospodar.“

„Ko te šalje?“

„Već sam ti rekao, gospodar.“

„Stari prijatelj?“

„Tako je.“

„Iz Konstantinopolja?“

„Ne, sa jednog malo drugačijeg mesta.“

„Ko si ti, Scipione?“